

PRAMENY K TOSKÁNSKÝM DYNASTICKÝM ŘÁDŮM V RODINNÉM ARCHIVU TOSKÁNSKÝCH HABSBUKŮ¹

EVA GREGOROVIČOVÁ

Archivní celek toskánských Habsburků pocházející z období vlády pobočné větve habsbursko-lotrinského rodu v Toskánském velkovévodství (1737, resp. 1765–1859), jenž se dnes po složitých peripetiích nalézá v Národním archivu v Praze,² uchovává celou řadu archivních materiálů, které mohou přispět k rozšíření znalostí o bohaté historii toskánských dynastických řádů. A to jak k nejstaršímu rytířskému uskupení sv. Štěpána světce a mučedníka, ustavenému v polovině 16. století v Toskánsku prvním medicejským velkovévodou Cosimem I., tak k tzv. záslužným řádům. První toskánskou, téměř 200 let zavedenou rytířskou řádovou organizací, po vymření rodu Medici v roce 1737 po meči převzal jejich nástupce František Štěpán Lotrinský a jeho dědicové, příslušníci sekundogenitury habsbursko-lotrinského rodu. Ti pak položili základy novým řádovým institucím, založeným nikoliv již na středověkých principech rytířských ideálů, ale podle vzoru Napoleonovy Čestné legie³ jako řádů záslužných. V případě Toskánska šlo o Řád sv. Josefa, založený Ferdinandem III.

-
- 1 Článek byl autorkou vypracován k počtě jubilea PhDr. Evy Drašarové, CSc., ředitelky Národního archivu, na základě podrobných studií Gregorovičová, Eva: **Rodinný archiv toskánských Habsburků: Pramen k historii řádu Svatého Štěpána**. In: Kapitoly z dějin Rodinného archivu toskánských Habsburků. Praha 2013, s. 193–212; též: **Toskánský záslužný Řád svatého Josefa. Historie – Statuta – Prameny – Seznamy vyznamenaných**. Tamtéž, s. 213–250 a též: **Toskánský záslužný Řád svatého Josefa. Historie – Statuta – Prameny – Seznamy vyznamenaných**. Tamtéž, s. 251–317. Všechny tři studie přinášejí i velmi podrobný exkurz zachycující historii jednotlivých řádů od jejich založení až po současnost.
 - 2 Národní archiv (NA) uchovává fond Rodinný archiv toskánských Habsburků (dále RAT), který je rozdělen na 14 fondových částí. Jedná se o dokumentaci toskánských velkovévodů: Petra Leopolda; Ferdinanda III.; Leopolda II.; Ferdinanda IV.; dále písemnosti arcivévodů: Ludvíka Salvátora; Jana Orthy; Josefa Ferdinanda; o sbírku listin a diplomů, rozsáhlou kartografickou kolekci, početný soubor fotografií, sbírku grafiky a tisků; a sekce vzniklé ze správní činnosti toskánských panovníků habsbursko-lotrinské pobočné linie, tj. Zastupitelských úřadů; Toskánské pensijní likvidatury a Administrace toskánských statků v Čechách.
 - 3 Rozhodnutím francouzského revolučního Národního shromáždění ze dne 30. července 1791 byly staré rytířské řády na území Francie a následně i na územích okupovaných francouzskou armádou zrušeny.

Toskánským v roce 1807 a o Toskánský civilní a vojenský záslužný řád ustavený v roce 1853 Ferdinandovým synem Leopoldem II.

Rytířský Řád svatého Štěpána, papeže a mučedníka

Počátky církevního vojenského a rytířského Řádu svatého Štěpána papeže a mučedníka⁴ jsou úzce spojeny s vládou ambiciózního toskánského vévody Cosima I.⁵ z rodu Medici, kdy v roce 1561 došlo k vévodově rozhodnutí, v souvislosti s námořním bojem s osmanskými Turky a piráty ve Středomoří, založit vojenský rytířský řád. Krátce na to papež Pius IV. vydal povolení k ustavení řádové rytířské řehole a na počátku následujícího roku byla schválena i jeho statuta.

Analyzovanou archivní dokumentaci toskánského archivu k dané problematice můžeme systematicky rozdělit na část, která se týká historie řádu, jeho organizace, struktury a činnosti. Tyto archiválie – v podstatě se jedná o jednotliviny – však představují jen menší skupinu vyhledaných písemností.

Početnější část písemných dokladů pražského fondu se vztahuje k pozemkovému vlastnictví Řádu sv. Štěpána, totiž svatoštěpánským statkům, jejich správě, vztahu mezi korunními, státními a svatoštěpánskými majetky, k jejich pronájmu, nákupu, k jejich výnosům a produktivitě, k jejich popisu, atd. Tyto archiválie lze rozdělit na písemnosti a na materiály kartografické a obrazové.⁶ Dokumentace vy-

4 K historii řádu „Il Sacro Ordine Militare di Santo Stefano Papa e Martire“ např. Bernardini, Rodolfo: *L'istituzione dei cavalieri di Santo Stefano. Origine, sviluppo, attività*. Pisa 2005. K organizaci řádu např. Barsanti, Danilo: *Organi di governo, dignitari e impiegati dell'Ordine di S. Stefano dal 1562 al 1859*. Pisa 1997. Edice dokumentů dějinám konventu řádu a jeho vzdělávací činnosti srov. I priori della chiesa conventuale dell'Ordine di Santo Stefano e provveditori dello studio di Pisa, a cura di Danilo Marrara. Pisa 1999.

5 Cosimo I., zvaný též Veliký, byl v roce 1569 v Římě papežem korunován toskánským velkovévodou.

6 Studie s analýzou pramenů k dějinám svatoštěpánského řádu z Rodinného archivu toskánských Habsburků byl vypracován v italské verzi jednak pro vystoupení na symposiu nazvaném „La Boemia e l'Ordine di Santo Stefano“ („Čechy a Řád svatého Štěpána“), které se konalo dne 20. května 2005 na půdě Italského kulturního institutu v Praze a jednak jako příspěvek do sborníku z konference. Všechny příspěvky z pražského symposia pak byly publikovány v prestižním sborníku pisánského institutu Istituzione dei Cavalieri di S. Stefano, Dipartimento di Scienze della politica dell'Università di Pisa, který vyšel pod názvem „Atti del convegno La Boemia e l'Ordine di Santo Stefano“ Edizioni ETS, v Pise v prosinci 2005. Obsahuje následující články doplněné barevnými obrazovými přílohami. Coppini, Romano Paolo: *I Lorena fra Boemia. L'uso della documentazione ceca nella storiografia italiana*. Tamtéž, s. 7–16; Bernardini, Rodolfo: *Il ruolo dell'Ordine di S. Stefano nella Toscana granducale e la sua importanza nella storiografia coeva*. Tamtéž, s. 17–28; Barsanti, Danilo: *Fra Pisa e Boemia. Ordine di S. Stefano in Boemia*. Tamtéž, s. 29–59, barevné přílohy vývodů přijímaných českých šlechticů; Gregorovičová, Eva: *L'archivio familiare degli Asburgo Lorena a Praga: una fonte per la storia dell'Ordine di S. Stefano*. Tamtéž, s. 61–81, barevné přílohy dokumentů z RAT; Marrara, Danilo: *La natura giuridica delle ammissioni per giustizia all'Ordine dei cavalieri di S. Stefano*. Tamtéž, s. 83–90.

užitečná k objasnění historického vývoje této rytířské řehole se nachází v RAT ve fondových částech Petra Leopolda, Leopolda II. a Ferdinanda IV., kteří zároveň zastávali hodnost velmistra řádu.

V souboru padesáti zpráv z inspekčních cest velkovévody Petra Leopolda po toskánských provinciích vykonaných v letech 1766–1787,⁷ se nacházejí dva velmi zajímavé texty. Jeden o historii řádu, od jeho založení Cosimem I. až po nástup Františka Štěpána Lotrinského, s jednoduchým názvem „Ordine di Santo Stefano“.⁸ Druhý text pak přináší popisy úřadů hodnostářů řádové administrace i funkcí nižších představitelů řádu.⁹ K tomu lze přiřadit i např. supliku Cosima Agostiniho o místo inspektora řehole svatého Štěpána,¹⁰ protože tyto informace poskytují představu o struktuře a správě řádu, o jeho účelu a činnosti. Zpráva Maria Cercigniho nazvaná „Rimedi per la Carovana“ osvětluje studium a přípravu noviců řádu před přijetím mezi příslušníky svatoštěpánské řehole.¹¹ Ucelený badatelský výzkum Petrových zpráv u inspekčních cest po Toskánsku předpokládá důkladné prostudování nejen celých pasáží vlastních relací o situaci v Pise, Pisánsku a údolí řeky Chiany, ale i dalších regionů, kde měl řád svá sídla či pozemky.

Malé množství dokumentů, které se nachází ve fondové části velkovévody Leopolda II., je odlišného obsahu i charakteru. Nalezené archiválie představují způsob a organizaci přijímání členů panovnického rodu do Řádu sv. Štěpána.¹²

Je s podivem, že se ve fondu nedochovala řádová statuta, když velmistrem svatoštěpánského řádu byl již od jeho založení vždy sám toskánský velkovévoda.

Sborník lze nalézt v knihovně Národního archivu. Vzhledem k tomu, že v naší historické produkci zastává řád mizivé místo, považují příspěvky ze symposia za naprosto objevnou matérii ke studiu řádů a kongregací v českých zemích. Barsantiho příspěvek vyšel také česky pod názvem *Mezi Prahou a Pisou. Řád svatého Štěpána v Čechách*. *Paginae historiae* 14, 2006, s. 145–184.

7 Edice zpráv viz Pietro Leopoldo d'Asburgo Lorena: *Relazioni sul governo della Toscana*, a cura di Arnaldo Salvestrini, Vol. I–III. Firenze 1969–1974. Rozpis obsahu těchto zpráv srov. *Codici e mappe dell' Archivio di Stato di Praga. Il tesoro dei Granduchi di Toscana. Catalogo della mostra* a cura di Lucia Bonelli Conenna. Siena 1997, s. 21–55. Nejnověji Gori, Orsola – Toccafondi, Diana: *Fra Toscana e Boemia. L'archivio di Pietro Leopoldo d'Asburgo Lorena nell'Archivio Nazionale di Praga*. Inventario. Roma 2013.

8 NA, RAT, Petr Leopold, inv. č. 42, Affari ecclesiastici, ff. 247r–252r, publikováno v edici viz Salvestrini, A.: vol. I. Firenze 1969, s. 243–244.

9 Text pod názvem „Caratteristiche dei ministri di Santo Stefano Mormorai, Dal Borgo, Viviani, Pruini.“ Viz NA, RAT, Petr Leopold, inv. č. 24, ff. 305r–307r. V Salvestriniho edici není text publikován.

10 Viz NA, RAT, Petr Leopold, inv. č. 27, ff. 67r, 69r–70r, 71r–72v. Zmínky viz publikace *Fra Toscana e Boemia. Le carte di Ferdinando III e di Leopoldo II nell' Archivio centrale di Stato di Praga* a cura di Stefano Vitali e Carlo Vivoli. Roma 1999, s. 239, 277, 291, 302.

11 NA, RAT, Petr Leopold, inv. č. 24, fol. 48r–53r.

12 NA, RAT, Leopold II./2, inv. č. 91.

Tedy i velkovévodové z toskánské sekungogenitury.¹³ Ve fondové části Leopolda II. jsou uloženy dva nedatované rukopisy s titulem „Ordini per vestir labito di S. Stefano Papa e Martire“. Jeden konvolut je pergamenový, vázaný v červené kůži zdobené zlatými řádovými kříži,¹⁴ a druhý rukopis je vyhotoven na papíře, svázan je také v červené kožené vazbě zdobené zlatými řádovými kříži a liliemi. Text papírového svazku je na rozdíl od pergamenového doprovázen ilustracemi zhotovenými F. Innocencem Pasquincim. Perokresby představují sv. Štěpána Mučedníka, zachycují veduty Pisy, Florencie a jiných toskánských měst, zobrazují znak řádu nebo znamení sv. Bernardina ze Sieny.¹⁵ Třetí svazček s titulem „Cérémonial pour la Réception des Chevaliers de l'Ordre Militaire et Religieux de St. Etienne Pape et Martyr“¹⁶ je překladem části svatoštěpánských statut o průběhu přijímacího ceremoniálu pořízeného z italštiny do francouzštiny opatem Riccardim v Paříži v roce 1852. Tyto texty však nejsou statuta, jsou modifikací té části regulí, která se zabývá popisem vlastního ceremoniálu slavnostního zasvěcení novice do řádu a jeho přijetí za rytíře vojáka podle práva („cavaliere milite“), dále za rytíře – kaplana čili kněze podle poslušnosti („cavaliere cappelano sacerdote d'obbedienza“) nebo za sloužící rytíře v administraci („cavalieri serventi“).¹⁷

Kromě těchto tří rukopisů se zde dochoval ještě fascikl spisů z 1849 týkajících se podpory žádosti Marka Borriniho o udělení komendy řádu sv. Štěpána.¹⁸ Není vyloučeno, že se další údaje osvětlující vztah Leopolda II. ke svatoštěpánskému řádu mohou nalézat také v korespondenci velkovévody Leopolda II.¹⁹ a především v jeho diářích.²⁰

Dokumentární materiál týkající se Řádu sv. Štěpána, který se nachází v archívním souboru Ferdinanda IV., nástupce velkovévody Leopolda II., ukazuje

13 Sám Petr Leopold v roce 1775 původní medicejská statuta reformoval.

14 NA, RAT, Leopold II./2, sign. A/10, kart. 113, nedatován, z 1. pol. 19. stol., autor neuveden, 23 x 33,5 cm, ff. 1–20.

15 NA, RAT, Leopold II./2, sign. A/11, kart. 113, nedatován, z 1. pol. 19. stol., autor neuveden, 23 x 33,5 cm, ff. 1–26. Při porovnání textů bylo zjištěno, že jsou identické.

16 NA, RAT, Leopold II./2, inv. č. 164, sign. A/17, jedná se o rukopis ve vazbě z červeného kartonu, 23,2 x 17,5 cm., 14 fol.

17 Srov. texty rukopisů pozn. 13–15 s faksimilovou edicí statut *Statuti dell'Ordine dei Cavalieri di S. Stefano*. Edit. Bernardini, Rodolfo. Pisa 1994.

18 NA, RAT, Leopold II./2, inv. č. 42.

19 Podle průzkumu v dosud nezpracované osobní korespondenci Leopolda II./1 se podařilo nalézt víc jak 50 jmen, které korespondují se seznamy hodnostářů řádu. Srov. Barsanti, D.: *Organi di governo*, s. 229–245. Ve skutečnosti bude v Leopoldově korespondenci daleko více odesílatelů, kteří byli rytíři svatoštěpánského řádu, které nebylo možno pro nedostatek srovnávacího materiálu identifikovat.

20 Jedná se celkem o 40 vzácných svazků deníků a pamětí z let 1818–1870, viz NA, RAT, Leopold II./1, inv. č. 1–40.

již přímou účast na správě a činnosti řehole. Tu měli i představitelé habsbursko-lotrinského rodu. Po odchodu toskánských Habsburků do exilu a zrušení řádu v roce 1859 v Toskánsku se stal Ferdinand IV. jako titulární toskánský velkovévoda jeho velmistrem mimo území bývalého velkovévodství. Materiál ve Ferdinandově archivu byl označen signaturou 76 nazvanou „Ordini (Řády)“. Tyto spisy se týkají záležitostí zasílaných řádovým auditorem kanceláři řádu z let 1855–1859. Dále obsahují rozhodnutí řádové rady z let 1855–1859.²¹ Jistá část archivního materiálu z let 1862–1863 zachycuje činnost řádových představitelů či udělování komend. Dochované písemnosti z let 1875–1907 obsahují jak žádosti o udělení svatoštěpánského řádu, tak šlechtické vývody adeptů, dále opisy papežských listin a privilegií, doklady o udělení hodností, řádů a vyznamenání, především opisy potvrzující přijetí mezi maltézske rytíře, dokumenty o společenském postavení adeptů, úřadech a funkcích, které uchazeči zastávali, někdy se zachovaly i záznamy o přijetí mezi rytíře řádu svatého Štěpána.²² Připomenuta by měla být také tištěná ustanovení svatoštěpánského řádu z 1818, která se vztahují k obnově řádu po návratu Ferdinanda III. do Toskánska po napoleonských válkách, a záznamy o rytířích řádu z 1859.²³

Pohnuté období historie Řádu sv. Štěpána během napoleonských válek, poznamenané jeho zrušením, připomínají osvědčení k podání přihlášek o církevní, civilní a vojenské pense předkládané toskánským úřadům, jež pak byly postoupeny francouzské vládě k vyřízení finančních odškodnění za způsobené škody ze strany francouzské armády v průběhu napoleonské okupace země. Tato dokumentace se nachází v sekci Toskánská pensijní likvidatura 1811–1823.²⁴

Diplomatické záležitosti řádu ve vztahu k politice toskánského státu v zahraničí lze studovat mezi písemnostmi fondové části Toskánských zastupitelských úřadů se sídlem v Paříži, Vídni, Římě a Neapoli, pocházejících z let 1811–1873.²⁵

Druhý tematický okruh analýzy písemností Rodinného archivu toskánských Habsburků, který tvoří mnohem kompaktnější a bohatší dokumentace, se týká,

21 NA, RAT, Ferdinand IV., sign. 76 A, inv. č. 663–669, kart. 234–238.

22 NA, RAT, Ferdinand IV., sign. 76 A, inv. č. 670, kart. 239.

23 NA, RAT, Ferdinand IV., sign. 76 A, inv. č. 662, kart. 234.

24 NA, RAT, Toskánská pensijní likvidatura, inv. č. 1, kart. 1; inv. č. 2, kart. 2; inv. č. 14, kart. 4; inv. č. 15, kart. 5; inv. č. 17, kart. 7; inv. č. 18, kart. 8; inv. č. 24, kart. 10; inv. č. 25, kart. 11; inv. č. 27, kart. 13; inv. č. 29, kart. 15; inv. č. 30, kart. 16; inv. č. 40, kart. 20; inv. č. 41, kart. 21; inv. č. 49, kart. 25; inv. č. 54, kart. 28; inv. č. 58, kart. 29, ff. 239–265; inv. č. 63, kart. 31, ff. 1–236; inv. č. 65, kart. 32, ff. 1–42; inv. č. 67, kart. 33; inv. č. 68, kart. 34, ff. 1–207; inv. č. 82, kart. 37, ff. 1–426; inv. č. 84, kart. 38. Základní soupis viz. Vitali, S. – Vivoli, C.: *Le carte*, s. 200–208; vysvětlivky srov. tamtéž, s. 234–235. Spisy jsou předkládány badatelů ke studiu jen výjimečně pro svůj špatný fyzický stav.

25 NA, RAT, fondová část Zastupitelské úřady, která je zpřístupněna inventářem.

jak bylo shora předesláno, pozemkového majetku Řádu sv. Štěpána.²⁶ Za primární pramen pražského rodinného archivu k danému problému lze opět považovat vzácný soubor zpráv z inspekčních cest velkovévody Petra Leopolda po provinciích Toskánského velkovévodství z let 1766–1787.²⁷ Údaje nacházející se v rukopisech nabízejí badatelům široké informace o pozemkovém vlastnictví řádového společenství z hlediska polohy a rozlohy svatoštěpánských statků na území Toskánska, a to nejprve v Pisansku, v údolí řeky Elsa a v oblasti Mugello, jejich rozšíření díky koupím, výměnám, darům, prodejmům či pronájmům od 16. až do 18. století ve vikariátech (správních oblastech) Pisa, Vicopisano, Lari, Pietrasanta, Certaldo, S. Miniato, Scarperia a Firenzuola, až po jejich definitivní podobu získanou v 2. polovině 18. století pronájmem některých korunních statků patřících habsbursko-lotrinskému rodu v údolí řeky Chiany.²⁸ V textech relací můžeme sledovat také správu velkostatků a jejich dělení na menší celky jako statky, dvorce, usedlosti, hospodářství, zjistit druhy a využití pozemků, jako jsou pole, lesy, vinnice, bažiny, pastviny, jejich výnosy či provádění meliorací pozemků.

Stav panství řehole rytířů sv. Štěpána v údolí Chiany v prvních desetiletích 19. století písmem i obrazem zachycuje také nádherné *cabreo*, neboli vázaný konvolut, známý jako: „*Memoria sopra le Possessioni della Corona di Toscana compilata dall'attuale Direttore di questa branca d'amministrazione Antonio Brissoni. Li 1 marzo 1814*“.²⁹ Rukopis, jemuž předchází rozsáhlý úvod popisující stav korunních a svatoštěpánských panství z hlediska historicko-ekonomického, obsahuje 49 listů s vedutami vil, paláců, plánky patrimonií a popisy jednotlivých panství v údolí řeky Chiany.³⁰

Pokud se týká pozemkového majetku v oblasti Val di Chiana patřícího řádu sv. Štěpána je v rukopise zachyceno a popsáno 12 panství rozkládajících se zhruba na 7 200 ha. Na konci svazku je připojena důležitá mapa „*Carta dimostrativa la*

26 Srov. Sbrilli, Milleta: *Il patrimonio fondiario dell'Ordine nella collezione delle piante dell'Archivio di Stato di Pisa*. In: *Le imprese e i simboli contribuiti alla storia del Sacro Militare Ordine di S. Stefano P. M. (sec. XVI–XIX)*, Catalogo di mostra per il cinquantésimo anniversario di fondazione dell'istituzione dei Cavalieri di S. Stefano. Pisa 1989, s. 203–216; Barsanti, Danilo: *I Cavalieri di S. Stefano (1561–1859)*. In: *Piante e disegni dell'Ordine di S. Stefano nell'Archivio di Stato di Pisa*. Katalog. Pisa 1989, s. 7–43.

27 NA, RAT, Petr Leopold, inv. č. 1–49.

28 RAT, Petr Leopold, *Zprávy o cestách do Pisy, Pisánska, 1768–1786* viz inv. č. 9, 11, 13, 15, 23–24, 27–28, 30, 34, 42; *zprávy z cest z Val di Chiany, 1769–1787*, viz tamtéž, inv. č. 4, 14, 17, 21, 26, 29, 33, 37–39.

29 NA, RAT, Ferdinand III., inv. č. 11, kn. 4, ff. 34v–70r. *Popis cabrea srov. Rombai, Leonardo*, in: *Codici e mappe dell'Archivio di Stato di Praga. Il tesoro dei Granduchi di Toscana*. Catalogo della mostra a cura di Lucia Bonelli Conenna. Siena 1997, s. 90.

30 Srov. Vitali, S. – Vivoli, C.: *Le carte*, s. 218.

Valdichiana con l'indicazione delle possessioni della Corona e dell'Ordine di S. Stefano⁶,³¹ zachycující topografické rozmístění panství a pozemků v údolí řeky Chiany od Arezza po Pieve. Kartografické dílko umožňuje poměrně přesnou lokalizaci barevně rozlišených korunních, státních a svatoštěpánských panství, která zaujímají širokou část nového dolního údolí a terasovité části starého dolního údolí na obou svazích kanálu řeky Chiany.

Pozemkové vlastnictví řádu sv. Štěpána rozprostírající se v různých regionech Toskánského velkovévodství lze studovat od všeobecných zeměpisných a topografických map,³² které obecně zachycují rozsáhlá území Toskánska, až k podrobným lokálním plánům. Pomineme-li všeobecné zeměpisné mapy Toskánského velkovévodství, které patří shodou okolností i k těm nejkrásnějším kartografickým dílům sbírky,³³ věnujme svou pozornost vzácnému kartografickému souboru tvořenému mapami správních oblastí tzv. vikariátů a podesterií, nebo církevních celků-diecézí, které pocházejí z 2. poloviny 18. století a jsou vytvořené rukou Ferdinanda Morozziho a Luigi Giacchiho.³⁴ Na mapách vikariátů a podesterií, které kartograficky zobrazují výsledky administrativních reforem Petra Leopolda, jsou zakreslena svatoštěpánská panství, jako např. Lavaiana rozdělená na 10 statků: Casetta, Casone, Bosco, Casa Nuova, Colombaia nebo Tremolo.³⁵ Další državy jako La Baddia di S. Savino a Montione se svými statky jsou zakreslené ve vikariátu Vicopisano v podesterii Pontedera.³⁶ Ve vikariátech Certaldo, S. Miniato a v podesterii Empoli se

31 NA, RAT, Ferdinand III, inv. č. 11, kn. 4, fol. 71r, kolor., cm 31,5 x 60, s. aut., s. d. Popis mapy srov. Rombai, L.: in: Codici e mappe, cit. viz pozn. 28, s. 90; reprodukce mapy tamtéž, s. 94–95.

32 Analýza toskánské mapové sbírky v RAT viz La Toscana dei Lorena nelle mappe dell'Archivio di Stato di Praga. Memorie ed immagini di un Granducato. Catalogo della mostra svolta a Firenze 1991. Firenze 1991, s. 11–106; Rombai, Leonardo: Nell'Archivio dei Granduchi: sapere geografico/cartografico e governo del territorio nella Toscana lorenese, tamtéž, s. 111–124.

33 NA, RAT, Mapy a plány, inv. č. 150 publikovaná in: La Toscana dei Lorena nelle mappe dell'Archivio di Stato di Praga. Memorie ed immagini di un Granducato. Catalogo della mostra svolta a Firenze 1991, č. 2, s. 110–111; další viz NA, RAT, Mapy a plány, inv. č. 151 publikovaná tamtéž, č. 1, s. 108–109; nebo největší mapa NA, RAT, Mapy a plány, inv. č. 146 a 155, publikovaná tamtéž, č. 5, s. 116–119. Toto největší kartografické dílo, skládající se z 24 sekcí, bylo vydáno také jako faksimile, srov. Morozzi, Ferdinando: Carta geografica del Granducato di Toscana. Ed. Giuseppe Pansini. Milano – Firenze 1993.

34 Jedná se o mapy dochované v Národním archivu, RAT, Mapy a plány, např. inv. č. 16 mapa Morozziho, publikovaná in: La Toscana dei Lorena, č. 73, s. 257–257; tamtéž, inv. č. 138, Pianta di Diocesi di Pisa vyhotovená Luigi Giachim v 1795, publikovaná in: La Toscana dei Lorena, č. 110, s. 322–323.

35 NA, RAT, Mapy a plány, inv. č. 167, Vicariato Lari, vyhotovena Morozzim v roce 1779, publikovaná in: La Toscana dei Lorena, č. 73, s. 256–257.

36 NA, RAT, Mapy a plány, inv. č. 170 vyhotovena Morozzim v roce 1779, publikovaná in: La Toscana dei Lorena, č. 72, s. 254–255.

rozprostírají další patrimonia, jako např. Bastia se svými 23 statky, paláci, domy, mlýny, lisy na olivový olej, hostinci, pecemi a dalšími hospodářskými objekty. Mezi údolím řek Elsa a Pesa se rozkládá velkostatek Pino se svými pozemky, svým bohatstvím srovnatelný s Bastii.³⁷

Mapy a plány údolí Chiany, jako území prvořadého významu, zachycují sva-toštěpánské velkostatky i státní panství z hlediska jejich rozlohy, polohy, správy, jejich rozdělení podle využití či výkonu melioračních prací, nebo se jedná o katastrální mapy.³⁸ Další mapy demonstrují fyzické podmínky a topografii údolí, tok hlavních vodních kanálů, směr cest, tok řeky Chiany a kanálu Maestro, nivelaci v údolí, stavby pro stabilizaci vod řeky Chiany, hydrologická měření toků říček a potoků, atd.³⁹

Na plánech města Pisy inženýra Giacinta Van Linta z 1846⁴⁰ lze lokalizovat sídla a církevní objekty řádu sv. Štěpána v jeho sídelním městě. Jako velká vzácnost jsou dochovány ve fondové části fotografií pražského fondu také dvě stereoskopické fotografie kostela rytířů řádu v Pise z roku 1858.⁴¹

Toskánský záslužný Řád svatého Josefa

Toskánské vyznamenání za zásluhy, nazvaný Řád sv. Josefa,⁴² byl založen dne 9. března 1807 Ferdinandem III., vládnoucím v té době ve Würzburgsku jako vel-

37 NA, RAT, Mapy a plány, inv. č. 174, Vicariato di Certaldo, autor Morozzi, publikována in: La Toscana dei Lorena, č. 44, s. 198–199; Vicariato di S. Miniato, Empoli e Fucecchio, autor Morozzi, 1780; tamtéž, inv. č. 181, publikována tamtéž, č. 50, s. 210–211; mapa Val d'Elsa a přilehlého okolí z 1830, RAT, Mapy a plány, inv. č. 520.

38 Srov. NA, RAT, Mapy a plány, inv. č. 14, Fabbriche, possessioni e amministrazioni di Val di Chiana z 1. poloviny 18. století; tamtéž, inv. č. 291, Pianta della fattoria di Montecchio; tamtéž, inv. č. 295 plán velkostatku Foiano; tamtéž, inv. č. 128 a–b, Mappa ... a) di Tenute della Real Corona, b) regi possessi di Val di Chiana; tamtéž, inv. č. 327, Bonificazione della Valdichiana, 1851; katastrální mapy: tamtéž, inv. č. 559, 561.

39 Srov. mapy NA, RAT, Mapy a plány, inv. č. 35a/15, 251a–b, 261b, 262, 263, 356, 507, 513, 541a–b, 542, 550, 581, 583, 598, 599.

40 NA, RAT, Mapy a plány, inv. č. 149 a 314, 2 identické exempláře.

41 NA, RAT, Fotografie, Stereoskopie, mezi 20 stereoskopickými fotografiemi Pisy se nachází jedna fotografie popsaná: „Carovana e Chiesa dei Cavalieri vista dalla Torre della Fame“, zhotovená v 1858 Alphonsem Bernoudem a druhá od E. Van Lint nazvaná „Chiesa dei cavalieri dall'Arno della Torre della Fame“ z 1858.

42 Celý název řádu vitalštině zní: „Ordine del Merito sotto il Titolo di S. Giuseppe“. Většinou je v literatuře uváděn jen pod názvem Ordine di S. Giuseppe čili Řád sv. Josefa. K historii řádu viz Barsanti, Danilo: L'Ordine di S. Giuseppe. Nota storica. In: Panajia, Alessandro (ed.): Ordine del merito sotto il titolo di San Giuseppe. Pisa 2000; Schäfer, Dietrich: Ferdinand von Österreich, Großherzog zu Würzburg, Kurfürst von Salzburg, Großherzog der Toskana. Wien 1988, s. 172–175. Lavezzo Cassinelli, Alessio: L'Ordine di San Giuseppe, storia costituzione e ruolo. Quaderni degli Accademici Incolti. Gaffi 2015. Ferdinandův dekret vydal v Paříži Viton de Saint-Allais, Nicolas M.: Historie générale des Ordres de Chevaliers civil et militaires existant en Europe. Paris 1811, Gran Duché de Wurzburg, Ordre de Saint-Joseph, s. 7–15.

kovévoda,⁴³ jenž se ujal vlády v bývalém biskupském vévodství na základě úmluv bratislavského míru uzavřeného v roce 1805.

V toskánském rodinném archivu ve fondové části Ferdinanda III. se nacházejí dosud opomíjené kopie⁴⁴ písemností, které z titulu své funkce sekretáře řádu⁴⁵ připravoval Josef Friedrich Ludwig von Hartmann, dvorní rada na Ferdinandově würzburšském dvoře. Tyto dokumenty měly dokončit formování nově založeného záslužného řádu, proklamovaného pouhým jednoduchým Ferdinandovým ediktem, vydaným 9. 3. 1807, v němž se hovořilo jen o ustavení řádu, jeho účelu, řádových dekoracích. Z toho je zřejmé, že Ferdinand spěchal s vyhlášením založení zcela nového záslužného řádu, aby mohl vyznamenat význačné politické protagonisty své doby, ještě dříve, než ostatní panovníci v okolních zemích vyhlásili podle vzoru Napoleonovy Čestné legie své vlastní záslužné dekorace. Řádová statuta, která by zabezpečila fungování nové řádové instituce, byla pro tuto chvíli jako dokument až na druhém místě. Řádové regule, jak známo, nezbytně doprovází založení každého typu řádu. Proto bylo nutno je vytvořit i pro Řád sv. Josefa. Přípravné práce podle dokumentů trvaly téměř rok a byly vyhotoveny k prvnímu výročí založení řádu. Statuta, datovaná ve Würzburgu dne 17. února 1808, v RAT nalézáme v konceptní podobě.⁴⁶ Návrh psaný německy obsahuje celkem 47 článků rozdělených do 16 kapitol,⁴⁷ v nichž jsou shrnuty všechny zásady,⁴⁸ jež formulovaly účel řádu, podmínky přijímání a udělování vyznamenání, strukturu řádu, jeho orgány a funkce, třídy a stupně dekorací, počet vyznamenání v jednotlivých třídách, stanovily povinnosti členů, popisovaly slavnostní přijímací ceremoniel a určovaly další podmínky pro správné fungování řádu. Velmi zajímavé jsou zároveň doprovodné poznámky, odkazy a komparace, vztahující se k již existujícím evropským řádům a tak touto formou poukazovaly na to, z jakých tradic a kořenů

43 Ferdinand získal toto sekularizované biskupství jako jistou kompenzaci za Salcbursko, které měl ve svých rukou od 1803 po svém odstoupení Toskánska ve prospěch Napoleona smlouvami uzavřenými v roce 1801 v Lunèville. K historii nástupu Ferdinanda III. ve Würzburgu viz Pesendorfer, Franz: Ein Kampf um die Toskana. Grossherzog Ferdinand III. 1790–1824. Wien 1984, s. 376–415; Chroust, Anton: Geschichte des Großherzogtums Würzburg 1806–1814. Würzburg 1932; Schäfer, D.: Ferdinand von Österreich.

44 NA, RAT, Ferdinand III., inv. č. 71, ff. 55–90. Gregorovičová, Eva: L Ordine del Merito sotto il titolo di San Giuseppe alla luce dei documenti scoperti nell'Archivio familiare degli Asburgo-Lorena a Praga. Quaderni stefaniani XXIX, 2010, s. 259–264.

45 Jmenování viz Viton de Saint-Allais: N. M.: Historie générale, s. 14.

46 NA, RAT, Ferdinand III., inv. č. 71, ff. 55–72. „Unterthänigster Vortrag den St. Josephs-Orden betr.“

47 Stručnou zmínku o statutech, datovaných 19. březnem 1808, uvádí ve své knize Schäfer, D.: Ferdinand, s. 173–175.

48 NA, RAT, Ferdinand III., inv. č. 71, např. fol. 56' – je řád označován jako „einen Civil und Militärorden unter dem den Schütze des Heiligen Josephs“.

se při formování řádu při jeho založení vycházelo a co bylo jeho předlohou. Máme tak jedinečnou možnost nahlédnout přímo do procesu vzniku dokumentu, jímž se měl řídit tak výjimečný a dodnes udělovaný řád.

Druhý dokument je kopií konceptního návrhu zakládací listiny Řádu sv. Josefa,⁴⁹ datovaný ve Würzburku dnem 19. března 1808. Posledním je pak opis protokolu datovaného ve Würzburku dne 20. března 1808, v němž Ferdinand vyhlášoval založení řádu, jeho členění na třídy, s uvedením jmen prvních vyznamenaných členů záslužného řádu.⁵⁰ Dochované archiválie jsou jedinečnými doklady nejen k historii Řádu sv. Josefa, ale jejich historická hodnota spočívá i v tom, že jejich forma napomáhá k objasnění, jakým způsobem se vytvářely základní dokumenty, jež zabezpečovaly existenci nově založené řádové instituce. Dokládají fakt, že proces sepsání těchto základních dokumentů, který většinou předcházel prohlášení o založení řádových vyznamenaní, aby tak byla zajištěna jeho právní platnost a naplnily se i formální náležitosti, mohl být i opačný.

Naprosto neznámé jsou písemné materiály dochované v RAT z doby po odchodu toskánských Habsburků z Florencie, tj. po abdikaci posledního toskánského velkovévody Leopolda II. dne 21. července 1859 v lázních Bad Vöslau⁵¹ ve prospěch svého prvorozeného syna Ferdinanda IV. Ten stál v čele toskánské sekundogenitury habsbursko-lotrinského rodu až do své smrti v roce 1908.⁵²

Jedná se o dva soubory písemností z let 1859–1908, z nichž prvně citovaný dokumentuje činnost kanceláře řádu⁵³ a druhý je tvořen korespondencí rakouského ministerstva zahraničních věcí s osobním sekretářem Ferdinanda IV. v záležitostech udílení vyznamenaní Řádu sv. Josefa z let 1876–1884.⁵⁴

Mezi nejdůležitější dokumenty patří zejména několik tisků regulí a statut Řádu sv. Josefa z roku 1817.⁵⁵ Jde o původní vydání řádových statut publikovaných Ferdinandem III. po jeho návratu na toskánský trůn získaný zpět Vídeňským kongresem. Podle článků původních regulí byl velký důraz kladen na evidenci

49 NA, RAT, Ferdinand III., inv. č. 71, ff. 75–81. „Entwurf der Stiftungs-Urkunden des St. Josephs Ordens.“

50 NA, RAT, Ferdinand III., inv. č. 71, ff. 83–90.

51 Abdikace podepsaná Leopoldem II. je uložena v NA, RAT, Leopold II./2, inv. č. 255.

52 Písemnosti jsou dochované v soukromém archivu Ferdinanda IV., který se utvářel jeho činností v Salcburku, což bylo sídlo představitele toskánské pobočné linie. Ferdinandův archiv, spolu s dalšími písemnostmi, se nacházel v době po skončení I. světové války v roce 1918 na toskánském panství Ostrov nad Ohří, byl zestátněn a dnes tvoří fondovou část Rodinného archivu toskánských Habsburků uloženého v Národním archivu v Praze.

53 NA, RAT, Ferdinand IV., sign. 76B Ordine di San Giuseppe, inv. č. 671, kart. 240.

54 NA, RAT, Ferdinand IV., sign. 70H, inv. č. 611, kart. 211.

55 NA, RAT, Ferdinand IV., sign. 76B, inv. č. 671, „Regolamento o siano costituzioni dell'Ordine del Merito sotto il Titolo di S. Giuseppe“, Firenze, s. d. Několik exemplářů má i velmi pěknou vazbu.

vyznamenaných. Toto nařízení dodržoval i Ferdinand, jak o tom svědčí dochovaný „Soupis rytířů řádu k roku 1859“ sestavený, jak se uvádí v margináliích na dokumentu, podle toskánského almanachu.⁵⁶

Avšak největší historicko-dokumentární hodnotu má soupis vyznamenaných „Seznam dekorovaných Řádu sv. Josefa 1859–1908.“⁵⁷ V něm byly vedeny podrobné záznamy o osobách, kterým bylo vyznamenání uděleno, a to jméno, titul a funkce osoby, datum a místo udělení řádu, třída řádové dekorace a zda byl odznak po smrti vyznamenaného vrácen a kým. Vzhledem k tomu, že Ferdinand IV. již žil na rakouském území, pohyboval se i v českých zemích⁵⁸ a stýkal se s představiteli rakouské a české šlechty, využíval jejich služeb, za což řadě z nich udělil záslužný řád, se objevuje v seznamu i více jmen, která úzce souvisí s českým prostředím. Jedná se tedy o významný, dosud neznámý pramen, využitelný jak k evropským, tak k českým dějinám.

Další soubor Ferdinandovy dokumentace tvoří písemnosti⁵⁹ vztahující k udělování řádu různým osobnostem, k chodu kanceláře, k činnosti pověřených úředníků při vyřizování agendy, nařízení a korespondence mezi Ferdinandem IV. a kanceláří, představiteli řádu a florentskou administrací soukromých statků, které zůstaly Leopoldovým dědicům v Toskánsku po jeho smrti. Ředitel této administrace byl zároveň pověřen také spolupracovat při výběru a předávání dekorací svatojosefského záslužného řádu jmenovaným Toskáncům. Administrace ve Florencii také zprostředkovávala vrácení dekorací po úmrtí členů řádu.

Kromě toho jsou zde uloženy v chronologické řadě dopisy dekorovaných z let 1876–1907, povětšinou vyjadřujících poděkování za udělení řádové dekorace a jmenování.⁶⁰

56 Tamtéž, „Nota dei Cavalieri dell'Ordine del Merito sotto il titolo di S. Giuseppe, Estratta dall'Almanacco Toscano del 1859“. K tomu ještě seznamy osob, kterým byly uděleny řádové dekorace řazený dle tříd: „Cavalieri dell'Ordine di S. Giuseppe: Toscani avanti l'anno 1859.“ pro Toskánce. Druhý seznam je soupisem vyznamenaných zahraničních osobností od roku 1861–1880. „Cavalieri dell'Ordine di S. Giuseppe: Esteri“

57 Tamtéž, „Ordine di S. Giuseppe: Nota dei decorati, 1859–1908“.

58 Po smrti otce Leopolda II. zdědil Ferdinand Ostrov nad Ohří v roce 1872. Zde pravidelně trávil s rodinou část roku a pečlivě své panství spravoval – o tom existuje bohatá dokumentace viz NA, RAT, Ferdinand IV., sign. 37, Schlackenwerth.

59 NA, RAT, Ferdinand IV., sign. 76B, inv. č. 671.

60 Tamtéž, jedná o dopisy v záležitostech udělení dekorací: velkokříž generálu kavalérie Ludwigu Benedekovi (Graz, 1881); komandér hraběti Ludwigu Waldburgovi 1881 – koresp. mezi Ferdinandem a hrabětem; 1882 – Majneri vrací velkokříž za srbského krále; velkokříž arcivévodovi Františku Ferdinandu d'Este (1887); velkokříž hraběti Emerichovi Széchényimu (1887); velkokříž hraběti Nostitzovi Wallwitz (1891); velkokříž kardinálu Gruschovi (1891); komandér mons. Lorenzu Mayerovi (1891); velkokříž Mariu Mocennimu, kardinálu u apoštolské stolice – přes Giuliana Bersaniho; mons. Cagiano de Azevedo Maestro di Camera di Santa Santita

Mezi Ferdinandovými písemnostmi se nachází i vrácený diplom z 12. 6. 1856, který byl v kanceláři označený jako model pro zhotovení jmenovacích listin, jež byly zasílány spolu s řádovou dekorací vyznamenaným osobám.⁶¹

K velmi důležitým písemnostem patří i nenápadný list papíru (cca 1859–1861), na němž jsou uvedeny ceny jednotlivých dekorací.⁶²

Pod původní signaturou N. 16/B je dochován seznam jmen příjemců, kterým byly zaslány spolu s průvodními dopisy řádové dekorace, které ještě uděloval vyznamenaným toskánský velkovévoda Leopold II.⁶³ Ve stejném fasciklu jsou uloženy i dopisy z let 1867–1876,⁶⁴ v nichž je oznamováno velkokancléři řádu doručení diplomu a insignie vyznamenané osobě. Kromě toho jsou tu uložena i oznámení o úmrtí vyznamenaných a o vrácení dekorací po úmrtí majitele.

Další svazek dokumentů lze charakterizovat jako koncepty návrhů formulářů žádostí rakouskému císaři o povolení k udělení Řádu sv. Josefa navržené osobě.⁶⁵ Tyto dopisy již s předem napsaným textem a s vynechanými místy pro doplnění jména, hodnosti dekorace a datace, ukazují na způsob práce kanceláře řádu a mechanismus udílení vyznamenaní ve vztahu mezi velmistrem řádu a císařem, jemuž byl Ferdinand jako příslušník habsbursko-lotrinského rodu podřízen.

(1893); rytíř majoru Viktoru Kupsovi (1894), vrácení dekorace po smrti Rudolfa von Gersdorff (1894); rytíř Josefu baronu Pelichy (1895); velkokříž knížeti Rudolfovi Lichtensteinovi (1896); velkokříž hraběti a ministru Goluchowskému – korespondence s rakouským ministerstvem zahraničních věcí (1897), bavorským dvorem; rytíř mons. Giuliovi Ceconimu, 1898 udělení, 1899 poděkování; rytíř Franzi Folliotovi Crenneville (1898); rytíř hraběti Juliovi Salburgovi (1898); velkokříž patriarchovi jeruzalémskému Lodovicu Piaviovi (1900); velkokříž knížeti Friedrichovi Schönburg-Waldenburgovi (1901); velkokříž knížeti Alfredu Montenuovo (1901); velkokříž baronu Mariovi Passettimu rakousko-uherskému vyslanci na dvoře italského krále v Římě (1903); rytíř mons. Jacobu Obwegenovi (1905); velkokříž hraběti Ottovi von Rechberg a Rothenlöwen (1905), rytíř baronu Karlu Krausovi (1906); rytíř majoru Albertu Marguttimu (1907); komandér Giuseppevi Majnerimu (1907); rytíř baronu Hugovi Ledererovi (1907); velkokříž arcivévodovi Karlovi (Praha, 1907); velkokříž hraběti Friedrichu Beckovi (1907); arc. Leopold (1907) – není v seznamu, ale píše Ferdinandu jako strýci a děkuje mu za udělení řádu (Darmstadt, 1907); rytíř mons. Mayerovi von Ahrdorff (Olomouc, 10. 7. 1907); rytíř knížeti Augustu Lobkowiczovi (1908).

61 Tamtéž, dokument označen N. 16/A: „Modelli del Merito sotto il Titolo di S. Giuseppe“.

62 Tamtéž, „Prezzi delle insegne dell'Ordine di S. Giuseppe.“

63 Tamtéž, dokument označený N. 16/B: „Lettere colle quali vengono accompagnate alla Grancancelleria dell'Ordine del Merito sotto il titolo di S. Giuseppe le insegne di decorati dal Granduca Leopoldo.“

64 Tamtéž, Většinou se jedná o dopisy z rakouského ministerstva zahraničních věcí. Dopisy jsou založeny dle pořadí v seznamu příjemců, jímž byly řádové odznaky spolu s jmenovacími diplomy zasílány přes rakouské MZV, protože se jednalo o jmenování osob, které sídlily v zahraničí.

65 Tamtéž, „Formulari per domanda a S. M. I. e R. Apost. per poter accettare e portare l'Ordine di S. Giuseppe.“

Zajímavou skupinou dokumentů jsou podklady týkající se přípravy oslav 100. výročí založení řádu.⁶⁶ Jedná se o pozvánky, úřední ohlášení, seznamy pozvaných, potvrzení účasti, korespondenci, omluvy pozvaných, že se nemohou zúčastnit, noviny *Salzburger Zeitung* a *Salzburger Chronik* z 20. 3. 1907.

Toskánský civilní a vojenský záslužný řád

V roce 2018 uplynulo 165 let od ustavení Toskánského rytířského vojenského záslužného řádu,⁶⁷ který založil dne 19. prosince 1853 poslední vládnoucí toskánský velkovévoda Leopold II.

Prameny k toskánskému záslužnému civilnímu a vojenskému řádu „Ordine del Merito Civile e Militare“ na rozdíl od archivních podkladů k Řádu sv. Štěpána a sv. Josefa jsou mnohem skrovnější. I přesto jsou dochované archiválie dostačující k rekonstrukci jeho historie i činnosti a dokumentují jeho význam. Jeho postavení mezi těmi dvěma staršími toskánskými rytířskými řády je co do významu i uplatnění dost limitováno. Je nutno vzít do úvahy i to, že jeho historie oproti Řádu sv. Štěpána, založeného v roce Cosimem I. de Medici již v roce 1561, stejně jako Řádu sv. Josefa (zal. 1807), je mnohem kratší.

Dalo by se předpokládat, že se nějaké dokumenty k počátkům tohoto záslužného řádu mohou nacházet mezi archiváliemi svého zakladatele Leopolda II., tvořícího dnes v RAT samostatnou fondovou část, ale opak je pravdou. Skrovná archivní dokumentace v rozsahu dvou archivních krabic, i když zásadní pro dějiny „Ordine del Merito Civile e Militare“ v letech 1861–1908⁶⁸, je uložena v bohatém osobním archivu Leopoldova syna Ferdinanda IV.⁶⁸

Nosnými archiváliemi jsou podklady uložené ve fasciklu s popisem: „Ordine del Merito civile e militare“ z let (1853) 1859–1862,⁶⁹ který obsahuje pod písm. A) podrobný popis slavnostního předávání záslužného vojenského řádu po jeho ustavení 19. prosince 1853 toskánským velkovévodou. Podle toho sedmistránkového nedatovaného elaborátu⁷⁰ došlo k prvnímu slavnostnímu udílení záslužného vyznamenání dne 26. března 1854 samotným velkovévodou Leopoldem II. ve Florencii v královském paláci Pitti v sále „delle Nicchie“ za přítomnosti toskánského

66 Tamtéž, „Ordini Festa Centenario Ordine S. Giuseppe 1907.“

67 Matteucci, Marco: *L Ordine del Merito Civile e Militare di Toscana*. Firenze 2012. Stručně ke všem toskánským rytířským řádům Cucentrentoli, Giorgio: *I Granduchi di Toscana*. Bologna 1975, 213 s., tamtéž, příl.: Romoli, Gian Carlo: *Gli ordini cavalereschi della I. e R. Casa di Asburgo-Lorena*, s. 163–195. Saccarello, Roberto: *Gli Ordini cavallereschi della I. e R. Casa d'Asburgo-Lorena di Toscana*. Vicenza 2007.

68 NA, RAT, Ferdinand IV., sign. 76C, inv. č. 672–673, kart. 241–242.

69 Tamtéž, sign. 76C, inv. č. 672, kart. 241, orig. sign. N°17, A–D.

70 Tamtéž, N° 17/A.

prince-dědice Ferdinanda IV. Oba představitelé vládnoucího rodu byly ve slavnostních vojenských uniformách nejvyššího generála a plukovníka toskánských vojsk, dále státního ministra-sekretáře Giovanni Baldasseroniho, jenž byl pověřen účastí ministerstvem války, dalšími státními hodnostáři, nejvyššími dvorskými úředníky, představiteli toskánských rytířských řádů sv. Štěpána a sv. Josefa, zástupci armády a adepty navrženými na záslužné vojenské vyznamenání. V italsky psaném zápisu jsou s naprostou přesností zaznamenány nejen jednotlivé fáze slavnostního ceremoniálu udílení řádových dekorací a jmenovacích diplomů vyznamenaným před panovníkovým trůnem, ale také popis rozestavení jednotlivých účastníků slavnosti, sálu, slavnostní výzdoby, včetně detailů o umístění řádových dekorací a jmenovacích dekretů na stolcích. K tomu je přiloženo několik výtisků obsahujících text zakládajícího dekretu Leopolda II. z 19. prosince 1853.⁷¹

Dalšími písemnostmi ve fasciklu⁷² jsou koncepty dekretů vydaných Ferdinandem IV. v Lindau, dne 9. listopadu 1861, kterými jednak potvrzuje stávající vojenský záslužný řád založený jeho otcem v roce 1853, jednak rozšiřuje dekoraci za zásluhy o civilní kategorii a rozděluje ji na pět tříd. Další textem, vydaným ve stejný den, upřesňuje čl. 3 výše uvedeného svého dekretu stanovením přesných regulí o činnosti a organizaci nového záslužného civilního a vojenského řádu, upravující jmenování nových adeptů na vyznamenání, s popisem udílených řádových dekorací v jednotlivých kategoriích, třídách a hodnostech. K tomuto konceptu se pojí i nedatované písemné vyjádření velkokancléře řádu Tanay de Nerliho k rozpracování prováděcího předpisu k čl. 3 Ferdinandova dekretu z 9. 11. 1861. Posledním konceptem je zápis rozhodnutí titulárního toskánského velkovévody, datovaný ve Vídni 18. února 1862, kterým Ferdinand založil nové vyznamenání za zásluhy v podobě medaile „Medaglia del Merito“.⁷³ Jako poslední je v této složce N°17/B uložena tabulka vojenských hodností používaných v toskánské armádě. Další položkou pod sign N° 17/C⁷⁴ rozebraného fasciklu jsou tištěné černobílé i barevné vzory aversu i reversu jednotlivých gradů dekorací záslužného civilního a vojenského řádu udílených ve dvou kategoriích o pěti stupních s jejich popisem. Samostatně je na jednom z vyobrazení předtištěnému řádu dokresleno i jeho zavěšení na červenočerné řádové stužce. Za důležité je nutno považovat i rukopisný formulář dopisu s podpisem sekretáře řádu, používaného ve velkokanceláři „Ordine del Merito Civile e Militare“, kterým kancelář vyznamenanému oznamovala rozhodnutí o udělení záslužné medaile v příslušné třídě.

71 Tamtéž, orig. sign. A IV a) 3.

72 Tamtéž, N° 17/B. „Carte relative ai Decreti del 9. Nov. 1861, amplianti l'Ordine del Merito Militare.“

73 Tamtéž, N°17/B.

74 Tamtéž, N° 17/C „Modelli di Diplomi – Disegni e appunti varj, Disegni della Medaglia.“ Vyobrazení vzhledu záslužné medaile se zde ale nevyskytuje.

Kromě toho jsou tu dochovány dvě listiny předtištěných černobílých jmenovacích diplomů, sloužících jako formulářové vzory. Hned za tímto fasciklem jsou zařazeny ve složce tzv. „Starých diplomů“⁷⁵ tři listiny Ferdinanda IV. z 80. let 19. století, kterými byla udělena vyznamenání různých tříd civilního a vojenského záslužného řádu, které, ačkoliv na rozdíl od předcházejících případů, jsou vyplněné a podepsané, zde sloužily jako vzory pro vyhotovení jmenovacích diplomů pro dekorované.⁷⁶

Zajímavé jsou i různé poznámky a přípisky dokumentující činnost kanceláře, mezi nimiž se nalézá účet, datovaný v Mnichově 4. prosince 1861,⁷⁷ podepsaný zlatníkem a klenotníkem E. Quellhorstem, z něhož lze vyčíst počet zhotovených řádových dekorací v jednotlivých třídách, použití kovu na jejich výrobu, ale i jejich cenu, kterou výrobce účtoval toskánské velkokanceláři. Poslední složka⁷⁸ analyzovaného fasciklu předznamenává největší počet písemností obou kartonů,⁷⁹ a tou je korespondence. Rozsáhlý soubor dopisů různé povahy z let 1861–1908, řazených původcem chronologicky podle let, nikoliv podle odesílatelů nebo obsahu, obsahuje především korespondenci s jednotlivci,⁸⁰ kterým byla vyznamenání

75 Tamtéž, A IV a)3 „Vecchi Diplomi“.

76 Tamtéž, text jmenovacího dekretu, stejný pro obě kategorie, je již upravený tak, aby vyhovoval regulím Ferdinandova ustavujícího nařízení z roku 1861 a zároveň jeho postavení pouhého titulárního toskánské velkovévody. A to tak, že úprava s toskánským znakem a rozvržením textu, umístěním podpisů a pečeti i formátu o velikosti 81 x 58 cm zůstaly zachovány. Text, kromě intitulace, se zjednodušil: „Vedendo dare publica testimonianza di onore ad(jméno vyznamenaného s uvedením jeho úřadu či funkce)..... per servigi resi alla Nostra Persona e alla Nostra Famiglia, lo nominiamo(uvedení třídy řádu)..... del Nostro Ordine del Merito Civile e Militare Categoria (buď civilní či vojenská). Ed in adempimento di questa Nostra determinazione ordiniamo sia spedito il presente Diploma, firmato di Nostra Mano, controfirmato dal Gran Cancelliere, dal Segretario dell'Ordine, e munito del Gran Sigillo delle Nostre Armie. Dato. . .; uprostřed pečť (zde slepotisková); vlastnoruční podpis Ferdinanda; dále odstupňované vpravo podpisy: „per Il Gran Cancelliere“ a „per Il Segretario“.

77 Tamtéž, tato objednávka byla zhotovena necelý měsíc po vydání Ferdinandova dekretu o obnovení a rozšíření záslužného řádu.

78 Tamtéž, N° 17/D „Lettere colle quali vengono accompagnate alla Grancancelleria dell'Ordine M.[erito] le insegne di quelli che furono decorati da S. A. I e R. il Granduca Leopoldo.“ Jsou zde jmenováni: baron Rodolfo Berchlingen, baron Francesco Mertens, Giovanni Hlawaty, Guglielmo Schlosser, major Luigi Kreibitz, Fridolino Plobst de Flammenburg, rytíř Giuseppe Wipplinger, baron Nagy de Also-Szopor, Antonio Rottenari a Carlo Kofler. Tato korespondence je z let 1860–1872.

79 Tamtéž, kart. 241–242.

80 Tamtéž, inv. č. 672, kart. 241, dopisy z let 1863–1900, např. odesílatelé jak Toskánci tak, cizinci: Tanay de Nerli, Charles de Brück, Amerigo Antinori, Wilhelm von Baesch, Emerich Deininger, arcivévoda František Salvátor, Biagić Bogdan, Ludwig Tegze, Giuseppe Silvatici, Giovanni Rossi, Pietro Imperiali, Fausto Tancredi, Federico Mellini, Ugo Ubaldo Tonetti, Umberto Fortini, Giuliano Bersani. Pod inv. č. 673, kart. 242, korespondence z let 1861–1908, např.: Antonio Watter, Eugenio du Tremoul, Carlo Slucka, Giovanni Mayneri, Gaetano Bistef, Carlo Dittmann, arcivévoda Albert Salvátor.

udělena, děkonné dopisy dekorovaných osob, dále korespondenci institucionální, s představiteli evropských panovnických dvorů, papežské kurie, rakouským ministerstvem zahraničí či s nejvyšším hofmistrovským úřadem ve Vídni v záležitostech řádu. Mezi korespondencí jsou také dochovány různé autografické poznámky Ferdinanda IV. k organizaci a činnosti velkokanceláře řádu.⁸¹ Některé záznamy svědčí o tom, že udělování řádu či vyznamenání projednával toskánský velkovévoda Ferdinand přímo s císařem.⁸²

Podle dochovaných archiválií je patrné, jak velký důraz byl v salcburské velkokanceláři kladen na evidenci vyznamenanych. O tom svědčí dochovaný „Soupis rytířů řádu k roku 1859“ sestavený podle toskánského almanachu, k němuž je připojen přehled vyznamenanych záslužným řádem podle regulí dekretu z 1861 v kategoriích civilní a vojenské, zahrnující vyznamenané rozdělené do pěti tříd, včetně čestného kříže, od 1861 až 1884.⁸³

Avšak největší historicko-dokumentární hodnotu má registr vyznamenanych „Seznam dekorovaných 1859–1908.“⁸⁴ V něm byly vedeny podrobné záznamy o osobách, kterým bylo vyznamenání uděleno. Kromě jména, titulu, hodnosti, úřadu či funkce dekorovaného, bylo uvedeno datum a místo udělení řádu, třída řádové dekorace, kategorie civilní či vojenská a zda byl odznak po smrti vyznamenaneho vrácen a kým.

Dosud nevyužitá a neoprávněně opomíjená analyzovaná dokumenty k toskánským dynastickým řádům nacházející se v Rodinném archivu toskánských Habsburků tak mohou rozšířit a upřesnit historii těchto řádových institucí již popsaných buď v encyklopediích či jiných faleristických publikacích.

81 Tamtéž, inv. č. 672, např. ve složce dopisů z roku 1896 je rukou Ferdinandova osobního sekretáře Bogdana vyhotoven přehled vyznamenanych, navržených pro Sasko, s uvedením počtu a třídy dekorací.

82 Tamtéž, inv. č. 672, ve složce korespondence z 1882.

83 Tamtéž, „Nota dei Cavalieri dell'Ordine del Merito (1853), Estratta dall'Almanacco Toscano del 1859“. K tomu ještě seznamy osob, jimž byly uděleny řádové dekorace řazeny dle tříd: „Cavalieri dell'Ordine di S. Giuseppe: Toscani avanti l'anno 1859.“ Tento seznam vyznamenanych před rokem 1853 byl vyhotoven podle datace zpětně ve Florencii až 11. února 1884, a to vévodou Amerigem Antinorim, zvláštním zplnomocněncem titulárního toskánského velkovévody pro řízení jeho toskánských statků a záležitostí.

84 Tamtéž, inv. č. 673, kart. 242, „Ordine del Merito Civile e Militare. Nota dei Decorati. Decorazioni conferite da Sua Altezza Imperiale e Reale il Granduca di Toscana Ferdinando IV.“, evidence vyznamenanych záslužným civilním a vojenským řádem v letech 1861–1908 byla zanesena na 123 stránkách vázaného protokolu. Na straně 129 je zapsán seznam 15 navržených adeptů, kterým byla udělena dne 8. října 1880 v Ischlu Ferdinandova medaile za zásluhy založená v roce 1862. V záznamech o udělení medailí se dále nepokračovalo a registrace tohoto vyznamenání nebyla zapisována ani mezi zápisy na předcházejících stranách registru.

Quellen zu den toskanischen Hausorden im Familienarchiv der toskanischen Habsburger

Der Beitrag beschäftigt sich mit einer Analyse der bislang nicht genützten und zu Unrecht übergangenen Dokumente, die sich zu den toskanischen Hausorden im Familienarchiv der toskanischen Habsburger befinden, und zwar zu den Ordensinstitutionen des hl. Stephan, des hl. Josef und zu den militärischen und zivilen Verdienstorden. Diese Quellen können auch die Geschichte dieser Ordensinstitutionen erweitern und präzisieren, die entweder in enzyklopädischen oder phaleristischen Publikationen beschrieben sind.

Sources to Dynastic Orders of Tuscany in the Family Archive of Habsburgs of Tuscany

The paper deals with the analysis of unused and till now omitted documents to dynastic orders of Tuscany, i. e. to order institutions of Saint Stephen, Saint Joseph and Military and Civil Order of Merit, located in the Family Archive of Habsburgs of Tuscany that may broaden and specify the history of these order institutions as it has been detailed both in encyclopaedia and other phaleristics publications.